

PASTORAL MLADIH U NJEMAČKOJ

MARTIN LECHNER

Philosophisch-Theologische Hochschule
Don-Bosco-Str. 1, 83671 Benediktbeuern
Njemačka

Primljeno:
16. 4. 2005.

Pregledni
članak

UDK 253-052-
-053.6(430)

Sažetak

*P*ovijesno gledajući, korijeni današnjeg pastoralna mladih u Njemačkoj sežu u 19. st. kad se osnivaju pobožni »kružoci« po župama, a Adolf Kolping utemeljuje društveno-karitativna udruženja. Pozitivnu djelatnost novoosnovanih skupina Omladinskog pokreta u 20. st. prekida nacionalsocijalistička diktatura. Slično je stanje pod komunizmom u Istočnoj Njemačkoj do 1990. godine. U današnjoj Njemačkoj za pastoral mladih posebno je značajna Konfederacija njemačke katoličke mladeži.

Za pastoral mladih u Njemačkoj danas i u budućnosti važno je relativno siromaštvo dijela stanovništva koje posebno pogađa mlade, kao i još uvijek vidljiva razlika između religioznosti na zapadu i istoku Njemačke. Autor posebno ističe pozitivna konkretna ostvarenja, npr. crkve mladih, projekte i događaje, »pjevače mudrace« za Bogojavljenje te dijakonalnu djelatnost mladih, udruženja, duhovne pokrete i zajednice. Svjetski dan mladih poticaj je za novo angažiranje i nova nadanja u suvremenom pastoralu i evangelizaciji mladih u Njemačkoj na početku 21. stoljeća.

Ključne riječi: *pastoral mladih u Njemačkoj, Svjetski dan mladih u Kölnu 2005.*

U pastoralu mladih u Njemačkoj u ovom trenutku prevladava jedna tema: sljedeći Svjetski susret mladih u Kölnu. Za taj veliki susret predviđa se sudjelovanje 800 000 mladih. To je broj od kojega se mnogi već sami od sebe naježe, barem u Njemačkoj. U tijeku su mnoge pripreme. Crkva u Njemačkoj želi se sama za sebe na odgovarajući način pripremiti za taj veliki duhovni događaj, ali jednako tako želi na dostojan način dočekati goste koji dolaze, jer – kao što se kod nas kaže – »gosti su blagoslov«.

Unatoč naglašenom usmjerenju gotovo svih djelatnosti prema tom posebnom događaju, ne čini mi se neprikladnim osvrnuti se na uobičajene vidove pastoralna mladih u Njemačkoj kako bi se razmotrila i vrednovali njegova povijest, njemačko shva-

ćanje pastoralnog rada među mladima polazeći od njihove situacije, djelatnici pastoralna mladih i neke važne činjenice.

1. KRATKI POVIJESNI PRIKAZ

Pastoral mladih u Njemačkoj ima svoje početke u 19. st. u tzv. »kružocima« (Bündnisse). To su bile udruge mladih što su ih osnivali svećenici po župama radi učinkovitijeg pastoralnog rada župnika. Bili su to odgovori na društvene događaje, posljedice industrijske revolucije, ali i reakcija na s njima povezana ideološka strujanja, koja su često bila protivna Crkvi. Cilj takvog pastoralna mladih bio je poglavito duhovno dobro mladih: »cura et regimen animarum«.

Ubrzo su tim »pobožnim« udrugama pridružene druge, *društveno-karitativne*. Istaknuti predstavnik toga novog oblika pastoral je blaženi Adolf Kolping, »njemački don Bosco«. Svojim Udruženjem šegrta i mladih radnika (koje se kratko zove Kolping-Verein), utemeljenim 1848. god., odgovorio je na društvenu bijedu mladih radnika u velikim gradovima. Takva udruženja s društvenim ciljem djelovala su po načelu samouprave. Davala su stan i prostor za susrete u slobodno vrijeme, međusobno se socijalno pomagala (kreditima, osiguranjem protiv bolesti i nezaposlenosti), stvarala mogućnosti društvene, političke i religiozne kulture te nudila savjete i pomoć. Krajem 19. st. ta su se udruženja proširila na cijelu Njemačku i smatrana su idealnim tipom katoličkog pastoral mladih. Svoju veliku važnost sačuvala su sve do danas.

Između 1920. i 1936. kritizirale su ih skupine takozvanog Omladinskog pokreta. Ta udruženja mladih podrijetlom iz građanske klase željela su veću autonomiju i suodgovornost unutar Crkve i tražila su vlastiti život na kritičkoj udaljenosti od naraštaja odraslih. Njihova inovacijska poimanja, posebice ideja zajedničarskog života, odgojno načelo malih skupina, vođenje mladih posredstvom samih mladih, stvaranje vlastite omladinske kulture potaknula su postupan proces reforme pastoral mladih općenito.

U vrijeme nacionalsocijalističke diktature sva udruženja i pokreti bili su zabranjeni. Pastoral mladih zatvoren je tako u zaštićene prostore župe i ostao je u rukama svećenika. Takva je situacija pod komunističkim režimom u Istočnoj Njemačkoj trajala sve do 1990. U zapadnom dijelu Njemačke pastoral mladih se, međutim, odmah nakon Drugoga svjetskog rata organizirao na novim temeljima. To se dogodilo – na tipično njemački način – utemeljivanjem jedinstvenog organizma, strogog hijerar-

hijskog ustroja, u koji su uključene sve skupine katoličke mladeži. Iz težnje za jedinstvom i ujedinjavanjem nastala je Konfederacija njemačke katoličke mladeži (Bund der deutschen katholischen Jugend, BDKJ).

Ta konfederacija još uvijek postoji unatoč velikom organizacijskom preustroju. Ona je najvažniji subjekt pastoral mladih u Njemačkoj. U svom je unutarnjem ustroju na svim razinama strogo povezana s Crkvom, a priznata je i od države te za svoje djelatnosti prima financijsku pomoć iz državnog proračuna. Zbog toga povlaštenog položaja Konfederacija se pojavljuje kao odvjetnica mladih pred državom i Crkvom, te može bitno utjecati na političke odluke koje se odnose na mlade. Nakon njemačkog ujedinjenja pokušalo se ustrojiti udruženja i na području bivše Demokratske Republike Njemačke, ali s vrlo skromnim rezultatima. To ovisi i o ograničenoj važnosti Crkve u istočnim dijelovima Njemačke. Ondje samo 7% mladih pripada Katoličkoj crkvi!

2. BITI MLAD U NJEMAČKOJ

Ako su mladi stvarno »seizmografi« sadašnjega vremena, tada situaciju mladog naraštaja valja tumačiti kao »znak vremena«. Pokušat ću je ukratko opisati.

• *Životna »radionica«*

U postmodernom razdoblju način života mladih znatno se promijenio. Dok su se prije mogli mirno povjeriti putevima koji su bili unaprijed određeni i kojima je upravljalo društvo, sada su biografije pojedinaca postale vrlo promjenjive. Svatko može, štoviše mora, stvarati vlastiti plan svoga života, u situaciji novog proizvodnog društva koje je u krizi. Tako mladenački dio života danas više nije »mirovanje« shvaćeno kao doba u kojemu se uživa osobita njega i zaštita i mirno se pripravlja na život odraslih. To je ponajprije »radio-

nica«, životni prostor koji je »otvoren i koji valja slobodno oblikovati«. To budućnost mladih čini nesigurnom i punom rizika. Predvidive perspektive i situacije prije su iznimka negoli pravilo.

- *Taktike za uspjeh*

Onaj tko u takvoj situaciji želi »preživjeti« i dokazati se, mora usvojiti oblik života koji se može označiti kao »taktika vlastitoga 'ja'«. Nova proučavanja mladih pokazuju kako većina mladih ima tu sposobnost. Ona ističu spremnost mladih da prihvate odgovornost za same sebe, njihovo povjerenje u same sebe i želju za djelotvornošću. Oni misle pozitivno i postavljaju si realistične ciljeve. Spremni su i za zalaganje u zajednici te za prihvaćanje društvene odgovornosti: ta su obilježje pozitivno povezana s rastom u obitelji u kojoj prevladava ohrabrujući odgojni stil, praksa odobravanja, pohvale i slaganja. »Zahtjevni odgoj u ozračju koje promiče«, takav je odgojni stil koji mlade pripravlja na život u postmodernom doba.

- *»Neuspjesi«*

Mladi, međutim, u sve većem postotku ne uspijevaju u tom modernom, progresivnom životnom projektu. To se posebno odnosi na mlade koji su rasli u teškim obiteljskim okolnostima i u nepovoljnim društvenim uvjetima, kao i na mlade niske razine školske formacije te na one koji žive u ekonomski nerazvijenim područjima. Oni se sa svojom situacijom često mire i na nju reagiraju stanjem apatije, ili pak svoju frustraciju rješavaju devijantnim i nasilnim ponašanjem. Iz svijesti da su neuspješni u njima se rađa svijest o vlastitoj manjoj vrijednosti i pomanjkanje povjerenja u same sebe, kao i razne smetnje u razvoju osobnosti, štete u fizičkom zdravlju te psihosomatske smetnje, nedruštveno i nasilno ponašanje, kao i pobuna protiv zakona i mržnja prema strancima.

- *Siromaštvo usred bogatstva*

Društvena neravnoteža u Saveznoj Republici Njemačkoj – koja je materijalno bogata, ali siromašna djecom i mladima – u posljednjih 15 godina vrlo se zaoštrila. Zbog ekonomske krize koja traje ima 4,5 milijuna nezaposlenih među kojima su mnogi mladi u neproporcionalnom broju. Posebno problematična skupina su mladi useljenici koji su u nepovoljnoj situaciji zbog nedovoljne školske spreme, struke i društvenoga položaja. Tako postaje shvatljivo kako to da u Njemačkoj, zemlji blagostanja, 7,5 milijuna građana – dakle gotovo 10% stanovništva – živi u relativnom siromaštvu. Siromaštvom su posebno pogođeni djeca i adolescenti te samohrane majke s djecom. Dva milijuna djece i mladih trebaju državnu potporu za svoje uzdržavanje. Razmotre li se i posljedice toga siromaštva – loši uvjeti stanovanja, slaba ishrana, niski standard fizičkog zdravlja, društveno stigmatiziranje, niska školska izobrazba – tada već sada postaje očito pred kakvim će se izazovima i zadacima naći pastoral mladih u budućnosti.

- *Mladi i Crkva*

Odnos mladih i Crkve u Njemačkoj je posebno obilježen. Odmah je uočljiva velika razlika u tom pogledu između zapada i istoka. U istočnim pokrajinama samo je 17% mladih vezano uz neku vjeroispovijest. Preko 80% je bez religije i vjeroispovijesti. Na zapadu je odnos suprotan. Ne valja, međutim, misliti da je veza s nekom vjeroispovijesću istoznačnica za crkvenu praksu i svjedočenje vjere. Iako se u raznim kontekstima pronalazi obnovljena i duhovno poletna vjera, valja realno priznati da je odnos većine mladih prema vjeri, kršćanstvu i Crkvi, ako ne već potpuno prekinut, vrlo »izbirljiv«. »Pojedinačna instrumentalizacija Crkve«, tako tu pojavu naziva znanstvenik C. Wippermann. Mladež

bez vjeroispovijesti s jedne strane, a s druge sve proširenija težnja prema pojedinačnoj religioznosti predstavljaju ogroman izazov i težak misijski zadatak za naš pastoral.

3. POTICAJI I SMJERNICE ZA PASTORAL MLADIH

Za pastoral mladih u Njemačkoj prihvaćene su razne značajne smjernice. Prije svega je to dokument *Ciljevi i zadaci djelovanja Crkve među mladima* iz 1975. godine. Iako je taj dokument star već 30 godina, još je uvijek valjan jer je prije svega dokument Sinode Crkve u Njemačkoj, koji nisu odobrili samo biskupi nego i svi sudionici Sinode. Rad među mladima definira se kao služenje Crkve u korist svih mladih i ujedno kao služenje društvu: služenje u kojem su čimbenici i mladi osobno. Pastoral mladih ostvaruje se kao odnos. Odlučujuća je važnost vjerodostojnih osoba koje osobno žive evanđelje i spremne su svoj život podijeliti s mladima. Nakon ponovnog ujedinjenja Njemačke bilo je nužno te normativne smjernice proširiti i na biskupije istočne Njemačke. Biskupi su stoga osnovali posebnu komisiju, a rezultat njezinoga rada bile su *Smjernice za pastoral mladih* (iz 1991). Taj je dokument nastavak već spomenutih propisa Sinode. I u tom se dokumentu pastoral mladih definira kao »služenje mladima pomoću mladih i s mladima«. Iznova se ističe da se to služenje ne obraća samo mladima koji pripadaju Crkvi nego i svima ostalima. Biskupi u taj tekst uključuju i nastojanje oko evangelizacije, kako bi istaknuli cjelovitu zadaću pastora mladih (i pomoću svjedočanstva bez riječi, navještaja, kateheze, zajednice i liturgije, apostolata).

Uz te dvije opće postoje i druge, novije smjernice biskupa koje se odnose na posebna pitanja pastora mladih. Valja spomenuti:

- smjernice o *Duhovnom vodstvu katoličkih udruženja mladih* (iz 1997), gdje se jasnije tumači zadatak teologa laika,
- dokument *Mladi u službi oltara i njihov pastoral* (iz 1998),
- dokument *Naša odgovornost prema mladima u ustanovama za poseban odgoj* (iz 1997),
- *Pismo Komisije za mlade odgovornima za crkveni rad među mladima o nekim pitanjima spolnosti i spolnog odgoja* (iz 1999). To je pismo potaknulo širok i plodan dijalog. U njemu se ohrabruje uvođenje kršćanskih vrijednosti na području ljudske spolnosti i potiče se neumoran rad na tom području.

4. NOVI RAZVOJ U PASTORALU MLADIH

Crkva ide ususret »vita experimentalis«. Postat će »više iznenađujuća, manje kontrolirana, slobodnija, pokretljivija i spremnija na dijalog« (H. H. Schultz). Iz te tvrdnje protestantskog teologa može se vidjeti uspješno ukratko izražena situacija kao i buduća perspektiva Crkve i pastora mladih u Njemačkoj. Ovdje ću pokušati prikazati nekoliko konkretnih aktualnih primjera.

4.1. *Crkve mladih*

Prošlih nekoliko godina u nekim se biskupijama pojavila ideja da se mladima stave na raspolaganje crkve koje se više nisu upotrebljavale. Svrha je bila nadilaženje dubokog rascjepa između liturgijske prakse i molitve odraslih s jedne strane i kulture mladih koji su daleko od Crkve s druge. Takvo se iskustvo prvi put ostvarilo u biskupiji Essen, u Oberhausenu. Pod vodstvom mladog svećenika unutrašnjost crkve su mladi uredili na nov način, bez uklanjanja simbola Božje prisutnosti (križ, sveto-hranište, oltar). Ta crkva mladih se još i danas koristi i za vjerske obrede i za niz doga-

danja s područja mladenačke kulture (mjuzikli, »gospeli«, izlaganja, susreti mladih). Središnji događaj u crkvi ostaje večernja misa nedjeljom, koju pripremaju mladih, i večernja molitva tijekom tjedna. Tako je nastala »omladinska crkvena zajednica«, čiji se članovi djelomično uključuju u projekte ili u zadaće u korist kršćanske zajednice (kao što su savjetovanja, molitvene skupine, društveni pothvati). Ideja je u međuvremenu naišla na mnoge sljedbenike i u katoličkim i u evangeličkim zajednicama. Vlast je djelomično vrlo suzdržljiva.

4.2. *Projekti i »događaji«*

Pastoral mladih tradicionalno se odvija u pedagoški potpomaganim skupinama. Djelatnosti mladenačkih udruženja moraju osobito tako dobiti siguran temelj u pogledu sadržaja i njihova trajanja. Bave se specifičnim temama mladih, ali i temama vjere, Crkve, društva, politike. Zajedno se provodi slobodno vrijeme, zajedno se stvaraju projekti i zajedno se zalaže u mjesnoj zajednici. Pod utjecajem rastućeg individualizma u posljednje su se vrijeme tražili i pronašli načini za dodatne djelatnosti koje iziskuju manje povezanosti i zalaganja, a ujedno i manje vremena. Djelotvornim su se pokazali posebni novi projekti, npr. oni u kojima se mladi, uz velik odjek u sredstvima javnog priopćavanja, klade kako će unutar 24, 48 ili 72 sata ostvariti neko društveno djelo u svojoj općini (npr. »big bagger«). Velik odjek u sredstvima društvenog priopćavanja, priznanje odraslih, radost zbog zajedničkog rada i radosno blagdansko djelovanje na kraju promiču popularnost takvih projekata i »događaja«.

4.3. *»Pjevači mudraci« za Bogojavljenje*

To je običaj u Njemačkoj već 50 godina. Djeca i adolescenti odjeveni kao mudraci idu od jedne kuće do druge, pjesmom poželeva ukućanima Božji blagoslov u novoj

godini i sakupljaju dobrovoljne priloge. Odgovorni za organizaciju toga pothvata su zajedno Misijsko djelo djece i već spomenuta Konfederacija njemačke katoličke mladeži. U međuvremenu je ta inicijativa postala najveće djelo solidarnosti na svjetskoj razini: u njoj 500 000 djece i adolescenata sakuplja financijsku pomoć za svoje vršnjake u siromašnijim zemljama. U tom djelu prati ih 90 000 mladih i odraslih. Godine 2003. sakupljena su preko 32 milijuna eura, a novac je poslužio za financiranje 3 000 projekata u cijelom svijetu (škole, centri za društvenu pomoć, programi prehrane i razvoja, programi borbe protiv side i protiv prostitucije). Ta inicijativa pokazuje kako su se i mladi mlade dobi spremni založiti u tradicionalnim djelima ako im se da mogućnost za osobno sudjelovanje. Taj pothvat neprekidno raste. Riječ je o biseru njemačkog omadinskog pastoralala.

4.4. *Udruženja mladih*

Najbrojniji i najvažniji subjekti pastoralala mladih u Njemačkoj su katolička udruženja mladih. Ona tradicionalno povezuju mistiku i politiku, duhovni život i društveno zalaganje. »Kod kuće su u Crkvi, ali otvorena u društvu.« Sama sebe shvaćaju kao savez mladih kršćana koji žele dati konstruktivan doprinos životu Crkve i društva. Istovremeno su i škole vjere, jer dovede mlade naraštaje u kontakt s izričajima duhovnog života, i tradicionalnima i novima (euharistijska slavlja s mladima, večernja molitva, hodočašća u mladenačkim oblicima, taizèovske molitve itd.). U njima mladi uče »vjeru ljubavlju djelotvornu« (*Gal* 5,6). Tu, u udruženjima mladih, mladi kršćani se ozbiljno bave važnim problemima sadašnjega vremena, kao što su globalizacija, migracija, ekologija, djelatnosti za »svijet sviju«, ekumenizam, ujedinjena Europa, nova sredstva društvenoga

komuniciranja itd. Udruge mladih se zalažu u »pravičnoj i solidarnoj trgovini«, promiču ekološke projekte (npr. projekt »eternity«) i nude se za »godinu društvenoga volontarijata«. Ti rijetki ali značajni primjeri daju naslutiti kako su udruženja mladih u Njemačkoj izvrsno sredstvo pastora mladih, jer ona kao nijedno drugo sredstvo mogu povezati vjeru sa životom i stvarati siguran prostor za kreativnost i za raspoloživost mladih za zalaganje.

4.5. *Duhovni pokreti i zajednice*

Posljednjih 10 godina područje pastora mladih proširilo se novim skupinama takozvanih duhovnih pokreta i zajednica. Njihov je broj u međuvremenu narastao na 64 (usp. www.geistliche-gemeinschaften.de). Proširena skupina ovdje kod nas, uz katoličke skaute koje je nedavno priznao Vatikan, jest »Mladež 2000«. Ta je skupina nastala na temelju težnje da se upoznaju i pripreve dani međunarodnog susreta mladih. »Obnovi draž vjere« – takvim pozivom ova skupina izrazito vjerna papi i Crkvi obavlja svoju djelatnost. Osim tog zalaganja za svjetske dane i velike mladenačke susrete, Mladež 2000 organizira molitvene festivale (Prayer-Festivals) i takozvane »svete satove« (holy hours) na međuregionalnoj razini. Svojim »pravovjernim« stavom, svojim izrazito duhovnim usmjerenjem i svojom sposobnošću snalaženja unutar crkvene politike, te su skupine s vremenom dobile veliko priznanje kao i financijsku pomoć više mjesnih biskupa. Pa ipak, u usporedbi s drugim udruženjima mladih, broj njihovih članova je relativno malen, a njihove djelatnosti skromnije. Žalosno je da između tih novih duhovnih pokreta i normalnog oblika pastora mladih često postoji više odnos konkurencije negoli jedinstva i suradnje u zajedničkom djelu evangelizacije.

4.6. *Pastoral mladih kao dijakonija*

Na temelju Ustava i socijalnog zakonodavstva u Njemačkoj (oboje više promiču slobodne negoli državne pothvate), i crkve i kršćanske zajednice razvile su se kao kvalificirani i važni subjekti na području socijalnoga rada. Katolički Caritas i protestantska Diakonia podržavaju i brojne ustanove i službe na području društvene pomoći mladima. Njihove vrlo raznolike djelatnosti na tom području obuhvaćaju domove za djecu i adolescente, institucije i centre za strukovno osposobljavanje mladih, ponudu prevencije i terapije, a u posljednje vrijeme i nove oblike suradnje između škole i drugih ustanova mladih. Na tom poslu, koji je društveno osobito važan, nije uvijek jasan i očit odnos sa zadaćom evangelizacije Crkve. To valja iznova ostvariti pomoću razmišljanja i formacije. Pomoć mladima koja se živi kao poziv ili kao djelatnost bez sumnje je oblik »svjedočenja bez riječi«, koje se u apostolskoj pobudnici »Evangelii nuntiandi« Pavla VI spominje kao »tiha, ali moćna i djelotvorna evangelizacija«. Naše djelo kao odgojitelja jest naša evangelizacija: ta salezijanska intuicija važi ovdje u Njemačkoj i za pomaganje mladima. S pravom se može ustvrditi da Crkva zadobiva mnoge simpatije i priznanja javnosti upravo zahvaljujući svojoj djelatnosti u korist mladih.

5. SVJETSKI DAN MLADIH 2005.

Tema toga susreta, koji će se održati od 11. do 21. kolovoza u Kölnu, je: »Dođosmo mu se pokloniti«. Za pastoral mladih u Njemačkoj taj »blagdan vjere« je s raznih gledišta dar. Pastoral mora uložiti što veći napor kako bi pripremio susret tako da on za domaću mladež i za mlade iz svih krajeva svijeta postane duboko duhovno iskustvo. Organiziranje i financiranje

toga događaja traže ogroman napor. Samo u središnjem uredu, koji je ustanovljen posebno za taj susret, radi oko 50 suradnika zaposlenih puno radno vrijeme. Oni podupiru posao mnogih svećenika, asistenta mladih i brojnih dobrovoljaca koji rade u redovitom pastoralu mladih u biskupijama. Crkva u Njemačkoj uložiti će u te dane oko 100 milijuna eura.

Dvadeseti svjetski dan mladih mora se ostvariti kao hodočašće vjere. Od 11. do 15. kolovoza mladi će biti gosti biskupija i župa. Upoznati se na mjestu, međusobno razmijeniti, podržati i živjeti nova iskustva, slaviti vjeru – te će misli voditi mlade tih prvih dana za koje su domaćini uzeli moto: »Gosti su blagoslov«. 12. kolovoza bit će dan društvenog zalaganja »under construction«: gosti i domaćini nastojat će zajedno u raznim projektima izgraditi »civilizaciju ljubavi i pravde«.

Središnje manifestacije Susreta organizirat će se od 16. do 21. kolovoza u Kölnu. Papa je također izrazio želju da sudjeluje. Očekuje se oko 800 000 mladih i odraslih mladih između 16 i 30 godina, zatim 600

biskupa i 4 000 novinara, ljudi sa svih kontinenata. U Kölnu će program imati tradicionalne elemente: papinu dobrodošlicu, katehezu, bdijenja i svečano euharistijsko slavlje na kraju. Uz to će biti organizirani i drugi sastavni dijelovi programa, npr. posjet-hodočašće oltaru u slavnoj katedrali koji prema višestoljetnoj tradiciji čuva kosti triju svetih mudraca.

Od nedjelje Cvjetnice ove godine u njemačke će biskupije pristizati križevi oko kojih će se okupljati mnoštvo mladih na svjetskom susretu, kao i Gospina ikona. To njihovo hodočašće duž Njemačke važan je element pripreve za Svjetski dan mladih u Kölnu. Taj će se događaj završiti četrdesetodnevnom hodočašćem pješice iz grada Dresdena u Saskoj do Kölna između 8. srpnja i 15. kolovoza. Dosadašnja iskustva potvrdila su velik odjek među mladima, ali i među odraslima, te veliku pozornost sredstava javnog priopćavanja. Valja se prema tome nadati da će Svjetski dan mladih postati istinski duhovni događaj za cijelu Crkvu u Njemačkoj i da će ponuditi još jednu mogućnost evangelizacije.